

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΣΔΔ-ΕΣΤΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Ο διαγωνισμός της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης προϋποθέτει, ως γνωστόν, συνδυασμό συνδυαστικής γνώσης της εξεταστέας ύλης και θεμάτων πολιτικής και οικονομικής επικαιρότητας. Τα Πανεπιστημιακά Φροντιστήρια «ΚΟΛΛΙΝΤΖΑ» ξεκινούν άμεσα την προετοιμασία των υποψηφίων σε ολιγομελείς ομίλους για το διαγωνισμό αυτό και παραθέτουν χρήσιμα θέματα ανάπτυξης, τα οποία αντλούνται από την τράπεζα των δεκάδων προσομοιωτικών εφαρμογών που επιμελούνται οι εξειδικευμένοι συνεργάτες μας.

ΘΕΜΑ: Τα πολιτικά κόμματα, ως ένας από τους δύο παραδοσιακούς θεσμούς εκπροσώπησης και εναρμόνισης συμφερόντων (ο άλλος είναι οι ομάδες συμφερόντων ή πίεσης) συνδέονται σήμερα με τη γενικότερη προβληματική της κρίσης του πολιτικού συστήματος, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

- α) Περιγράψτε τη διαδικασία δημιουργίας και εξέλιξής τους
- β) Αναφερθείτε στις λειτουργίες τους
- γ) Σκιαγραφείστε το τοπίο του ελληνικού κομματικού συστήματος συνδέοντάς το με το ευρύτερο πλαίσιο του ελληνικού πολιτικού συστήματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από κοινού με τις ομάδες συμφερόντων ή πίεσης, τα κόμματα αποτελούν τις δύο παραδοσιακές μορφές εκπροσώπησης και εναρμόνισης συμφερόντων. Ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για όργανα εφαρμογής της δημοκρατικής αρχής ή για πηγές επιβολής μιας ιδεολογίας, θεωρούνται ότι είναι ο ζωτικός κρίκος που συνδέει το κράτος με την κοινωνία, τους κυβερνητικούς θεσμούς με τις ομάδες συμφερόντων.

Σήμερα, ένα κόμμα ορίζεται ως μια ομάδα ανθρώπων με διαρκή και σταθερή οργάνωση, η οποία είναι διαρθρωμένη από το εθνικό μέχρι το τοπικό επίπεδο και αποβλέπει στην προσέλκυση της λαϊκής υποστήριξης και την απόκτηση της κυβερνητικής εξουσίας, είτε μέσω εκλογών είτε με άλλα μέσα.

Η διαρκής και σταθερή οργάνωση των κομμάτων εκφράζεται μέσα από

- α) την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, και
β) ένα ελάχιστο πλαίσιο οργάνωσης (καταστατικό, ηγεσία, ιεραρχική δομή).
- Τα κόμματα διαφοροποιούνται από άλλες μορφές συλλογικής κινητοποίησης (ομάδες συμφερόντων ή πίεσης, κοινωνικά κινήματα κ.ά.) ως προς το γεγονός ότι
- α) στοχεύουν στην ανάληψη και την άσκηση της πολιτικής (κυβερνητικής) εξουσίας αποκτώντας πολιτικά αξιώματα,
β) αποτελούν οργανώσεις με καταγεγραμμένα μέλη
γ) εστιάζονται σε μια μεγάλη γκάμα θεμάτων, καθένα από τα οποία αντιστοιχεί σε μια από τις σημαντικότερες κυβερνητικές πολιτικές, και
δ) σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, χαρακτηρίζονται από κοινές πολιτικές προτιμήσεις και μια γενικότερη ιδεολογική ταυτότητα.

ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ

1) ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ

Τα πολιτικά κόμματα συνδέονται άμεσα με την ανάπτυξη του καπιταλισμού και του κοινοβουλευτισμού. Η σταδιακή ενδυνάμωση της αστικής τάξης στη Μ. Βρετανία και οι ευνοϊκές φοροαπαλλαγές των ευγενών και του κλήρου πυροδότησαν μια σειρά από έντονες κοινωνικές και οικονομικές συγκρούσεις. Έτσι, με την Ένδοξη Επανάσταση (1688) και την εγκαθίδρυση της συνταγματικής μοναρχίας, η κρατική εξουσία εγκαταλείπει την παρεμβατική πολιτική του μερκαντισμού και αφήνει χώρο για τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Το κενό που άφησε πίσω της η ελαχιστοποίηση της κρατικής εξουσίας στη διαχείριση της κρατικής οικονομίας ήρθε να το καλύψει ένας πολιτικός θεσμός που εκπροσωπούσε τα συμφέροντα των ανερχόμενων αστικών τάξεων: το Κοινοβούλιο. Συνεπώς, ο πρώτος και σημαντικότερος αντιπροσωπευτικός θεσμός της νεώτερης ιστορίας, τα κόμματα, δημιουργήθηκε μέσα από τις αστικές επαναστάσεις στην Ευρώπη μεταξύ του 17^{ου} και του 19^{ου} αιώνα.

Μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, στα κοινοβούλια δεν υπήρχαν τα κόμματα με τη σύγχρονη μορφή παρά διάφορες ομάδες ομοϊδεατών, που συσπειρώνονταν γύρω από μια ηγετική μορφή. Στην Αγγλία του 18^{ου} αιώνα αυτή ήταν η περίπτωση των Whigs και των Tories. Το πολιτικό σύστημα των δυτικών κρατών του 19^{ου} αιώνα ήταν μεν κοινοβουλευτικό όχι όμως και δημοκρατικό, με την έννοια ότι δικαίωμα ψήφου είχε μόνον ένα μέρος του πληθυσμού. Μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, σε καμία χώρα δεν ίσχυε ο θεσμός της καθολικής ψηφοφορίας. Τελικά, μετά από τη σταδιακή διεύρυνση του εκλογικού δικαιώματος (π.χ. το 1832 στην Αγγλία), το καθολικό δικαίωμα ψήφου καθιερώθηκε ως συνέπεια των κοινωνικών ανακατατάξεων στα πλαίσια της Βιομηχανικής Επανάστασης, συγκεκριμένα μετά τη συγκρότηση της εργατικής τάξης στην Ευρώπη και τις Η.Π.Α. ως ανεξάρτητη και συνειδητοποιημένη πολιτική δύναμη. Έτσι, η είσοδος των λαϊκών μαζών στα κοινοβούλια (τέλη του 19^{ου} αιώνα) και ο σταδιακός εκδημοκρατισμός του πολιτικού συστήματος πυροδότησαν τη σύσταση των μαζικών συγκεντρωτικών κομμάτων όπως τα γνωρίζουμε σήμερα.

2) ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

α) Η αντιπροσώπευση

Η αντιπροσώπευση θεωρείται ως η βασική λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Έχει να κάνει με την ικανότητά τους στο να ανταποκρίνονται και να αρθρώνουν τις απόψεις των μελών και των ψηφοφόρων τους. Η λειτουργία αυτή μπορεί να εφαρμοστεί μόνο στα πλαίσια ενός ανοιχτού και ανταγωνιστικού πολιτικού συστήματος.

β) Η στρατολόγηση πολιτικών ελίτ και ηγετών

Τα κόμματα έχουν την ευθύνη να προμηθεύουν τα κράτη με τα στελέχη της πολιτικής τους ηγεσίας. Εξασφαλίζουν τις βασικές προϋποθέσεις που χρειάζονται οι μελλοντικοί πολιτικοί για την καριέρα τους, εξοπλίζοντάς τους με τις απαραίτητες δεξιότητες, τη γνώση και την ανάλογη εμπειρία.

γ) Η διατύπωση στόχων και διαμόρφωση της κοινής γνώμης

Τα κόμματα των κοινοβουλευτικών πολιτικών συστημάτων είναι το μέσον δια του οποίου οι κοινωνίες βάζουν συλλογικούς στόχους. Προσπαθώντας αυτά να αποκτήσουν πολιτική εξουσία, διατυπώνουν προγράμματα διακυβέρνησης με απώτερο στόχο να προσελκύσουν τη λαϊκή υποστήριξη. Έτσι, λοιπόν, τα πολιτικά κόμματα δεν είναι μόνον πηγή πολιτικών πρωτοβουλιών, αλλά και ιδεών και πολιτικών θεματικών μέσω των οποίων διαμορφώνεται η κοινή γνώμη.

δ) Η συγκέντρωση και άρθρωση συμφερόντων

Αναπτύσσοντας συλλογικούς στόχους, τα κόμματα συμβάλλουν καθοριστικά στη συγκέντρωση και άρθρωση των διαφόρων συμφερόντων που υπάρχουν στην κοινωνία. Στην ουσία, αποτελούν το όχημα μέσα από το οποίο επιχειρηματικές, εργατικές, θρησκευτικές, εθνικές κ.ά. ομάδες προωθούν ή υπερασπίζονται τα συμφέροντά τους.

ε) Η κοινωνικοποίηση και κινητοποίηση

Μια από τις βασικές λειτουργίες των κομμάτων είναι η πολιτική διαπαιδαγώγηση και η κοινωνικοποίηση των πολιτών, την οποία εκπληρώνουν μέσα τόσο από τις εσωκομματικές συζητήσεις όσο και από τις προεκλογικές εκστρατείες και τον εκλογικό ανταγωνισμό. Επίσης σημαντικότερη είναι η συμβολή τους στην κινητοποίηση της κοινωνίας σε σχέση με την πολιτική διαδικασία και, κατά συνέπεια, στην κινητοποίηση του ίδιου του πολιτικού συστήματος. Π.χ. η περίοδος του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όταν η ανάδυση των σοσιαλιστικών κομμάτων απετέλεσε το όχημα για την πολιτική συνειδητοποίηση, την κινητοποίηση και την ενσωμάτωση της εργατικής τάξης στη βιομηχανική κοινωνία. Σήμερα, ένα σημαντικό μέρος αυτής της λειτουργίας το έχουν αναλάβει τα ΜΜΕ.

3) ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που καθόρισαν την εξέλιξη του ελληνικού κομματικού συστήματος είναι οι εξής:

α) Καθυστερημένη διαμόρφωση του κομματικού συστήματος: λόγω ιστορικών συνθηκών (Διχασμός, Μικρασιατική Καταστροφή, Εμφύλιος Πόλεμος, Δικτατορία του Μεταξά, Δικτατορία των Συνταγματαρχών), μέχρι το 1967 παρατηρείται μια θεσμική και οργανωτική υστέρηση των ελληνικών κομμάτων (σε σύγκριση με αυτά των άλλων δυτικών κρατών), που βρίσκεται σε συνάρτηση με τα δημοκρατικά ελλείμματα της χώρας. Μόλις με το Σύνταγμα του 1975 αναγνωρίζεται για πρώτη φορά, θεσμικά, ο πολιτειακός ρόλος των κομμάτων, ενώ η δεκαετία του 1980 θεωρείται ως η περίοδος ακμής των ελληνικών πολιτικών κομμάτων.

β) Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού πολιτικού συστήματος και της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας (μη ανεπτυγμένη κοινωνία των πολιτών): ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας του ελληνικού κράτους και η έλλειψη πραγματικής αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση συνδέονται με την ανεπαρκή ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πολιτών.

δ) Εκλογικό σύστημα: δεν υπάρχει μια συνταγματικά κατοχυρωμένη σταθερή μορφή εκλογικού συστήματος με αποτέλεσμα το ισχύον θεσμικό πλαίσιο (Σύνταγμα και εκλογικός νόμος) να εγκαθιδρύει ένα πρωθυπουργοκεντρικό πολιτικό σύστημα, μονοκομματικές κυβερνήσεις και ένα κλίμα πόλωσης.

Από τα παραπάνω προκύπτουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού κομματικού συστήματος:

α) Κομματικοκρατία και δικομματισμός
β) Έλλειμμα της εσωκομματικής δημοκρατίας
γ) Αδιαφάνεια και εσωστρέφεια ως προς τη λήψη εσωκομματικών αποφάσεων:

δ) Αδιαφάνεια της χρηματοδότησης των κομμάτων / Εξάρτηση κομματικού συστήματος από μεγάλα οικονομικά συμφέροντα

ε) Αποδυνάμωση της εκπροσώπησης της σύγχρονης κοινωνίας μέσω των κομμάτων

Οι αλλαγές που απαιτούνται για τον εκδημοκρατισμό και τον εκσυγχρονισμό των ελληνικών κομμάτων αφορούν:

- στη λειτουργία των συλλογικών οργάνων και την ανάπτυξη των απόψεων
- στη λήψη και κριτική των κομματικών αποφάσεων
- στην αξιοκρατική εξέλιξη όσων μπαίνουν στα κόμματα για να κάνουν πολιτική σταδιοδρομία
- στη διαμόρφωση της ιδεολογίας και του προγράμματος των κομμάτων
- στη χρηματοδότηση των κομμάτων στον τρόπο που η κυβέρνηση που στηρίζεται από ένα κόμμα ασκεί την εξουσία
- στη σχέση των κομμάτων με την κοινωνία

Εύα Αυλίδου, Πολιτικός Επιστήμονας